

interesu, da Združeno kraljestvo ne odide iz EU). Državljeni drugih držav članic EU, ki živijo v Združenem kraljestvu, načeloma niso mogli glasovati, lahko pa so glasovali državljani držav Commonwealtha, po tem ključu pa tudi državljani dveh članic EU: Cipra in Malte. Z vprašanjem, kdo je britansko ljudstvo oziroma kako je bilo definirano volilno telo izstopnega referenduma, je Malagodi pokazala, da ta odločitev ni sledila nobenemu pravno utemeljenemu kriteriju, temveč da je šlo, nasprotno, za čisto *ad hoc* politično odločitev.

Končno je **Luke McDonagh**, prav tako predavatelj na isti univerzi, spregovoril o problemih, ki jih izstop Velike Britanije iz EU povzroča za Severno Irsko in predvsem za vzdrževanje miru v tradicionalno nemirnem razmerju med Severno Irsko in njeno sosedo Republiko Irsko. McDonagh je uvo doma predstavil politično-zgodovinski kontekst severnoirskega konflikta in ustavnopravne vidike velikonočnega sporazuma, ki je po več desetletjih spopadov na začetku 90-ih prejšnjega stoletja let končno zagotovil mir med katoliki in protestanti. Izstop Velike

Britanije iz EU ter posledično premik zunanje meje EU na mejo med Republiko Irsko in Severno Irsko močno ogrožata ta dogovor, kar pomeni, da se odpirajo vprašanja bodočega statusa Severne Irske, pri nekaterih pa celo vprašanje združitve Severne Irske z Republiko Irsko. Kako utegne za leto 2019 načrtovani izstop pretresti ustavni red Združenega kraljestva, pa nakazujejo izidi javnomnenjskih raziskav, po katerih bi se večina britanskih volivcev raje odrekla Severni Irski kot izstopu iz EU.

Srečanje in izmenjava stališč z britanskimi kolegi sta bila za slovenske ustavne pravnike zanimiva iz dveh poglobitvenih razlogov. Čeprav se vsi zavedamo in smo tudi študirali posebnosti britanskega ustavnega prava, v katerem tempa ne narekuje pisni kodificiran dokument, temveč so pogosto na voljo le običaji in konvencije, pa so redkeje na voljo priložnosti, ko britanski strokovnjaki s konkretnimi primeri pokažejo, kako v takšnem sistemu ustavni pravnik pristopa k reševanju problemov. Drugi in s prvim tesno povezan razlog pa je, da je delno tudi zaradi odsotno-

sti pisane kodificirane ustave ustavno pravo neizogibno močno prepleteno s politiko in tudi ustavni pravniki se v svoji argumentaciji pogosto navezujejo na politični, ekonomski in družbeni kontekst. To pa je pristop, ki bi ga včasih želeli okrepiti tudi v slovenski pravni stroki, ker bi vodil do bolj transparentne in iskrene debate.

Grenak priokus pusti le dejstvo, da se britanski ustavni pravniki že nekaj let zelo intenzivno ukvarjajo z izstopom iz EU, kar posledično pomeni, da je tudi tema pogovora med britanskimi in slovenskimi kolegi skoraj neizogibno prav dejstvo, da kmalu ne bomo več del skupnega (tudi ustavnopravnega) projekta. Kot je pripomnila dr. Mara Malagodi, ta trenutek ima na žalost skoraj vsak britanski predavatelj »na zalogi« vsaj eno predavanje o brexitu, ker jih kolegi z vsega sveta sprašujejo po njihovih stališčih o tej temi. Slovenski ustavni pravniki smo tokrat na predavanjih kolegov iz britanskega društva o brexitu dobili dober vpogled v kompleksnost ustavnopravnih vprašanj, ki jih odpre izstop iz EU.

Konec hladne vojne in vzpostavitev nove svetovne ureditve sta zunanja dejavnika jugoslovanske krize in slovenskega osamosvajanja oziroma njena sprožilca, ki sta omogočila aktiviranje notranjih »razpoložljivih ideoloških mehanizmov«. Ti so imeli skupni imenovalce v nacionalizmu: »Nacionalizem je postal ideološko orodje, ki je gospodarskim in političnim elitam zagotovilo hegemonijo nad prebivalstvom.« Nacionalistična fragmentacija je postala »lokalna prilagoditev politik evroatlantskih ekonomskih in političnih centrov, ki so takrat poskušili zaustaviti strukturno pešanje svoje hegemonije v svetovnem sistemu«. Avtor vidi nastanek Slovenije kot zadnjo prilagoditev jugoslovanske krize svetovni in sistemski geopolitični krizi na koncu hladne vojne, za ustanovitev nove države pa so poskrbele »slovenske nacionalistične elite«. Čeprav avtor niti ne poskuša biti zelo natančen pri identifikaciji teh elit in zanje izmenično uporablja izraze, kot so (slovenski) vodilni razred države, politični razred, ideološka in politična birokracija, republiška birokracija, uradne birokracije, republiške ideološke elite, nacionalistična desnica, nova družbena gibanja, uradne

V nasprotju z Jankom Pleterskim, pomembnim notranjim udeležencem, opazovalcem in razlagalcem prevratnih procesov, povezanih z osamosvojitvijo Slovenije, ponuja Carlos G. Villa¹ videnje zunanjega opazovalca, ki te procese umešča v kontekst prevratov v mednarodnem okolju. Gre za prevrate geostrateške narave, ki so razgradili in preoblikovali razmerja med velesilami in velikimi silami, predruščili svetovni red, nastal po 2. svetovni vojni, in s svojimi vplivi pretresli tudi države, regije in območja t. i. polperiferije, to je tistih, ki niso niti razviti niti nerazviti.

Neven Borak,
dr. ekonomskih znanosti
in dr. znanosti s področja
zgodovine,
strateški svetovalec
v Banki Slovenije

*Prispevek ne izraža stališč
Banke Slovenije.*

Nova država za nov svetovni red

organizacije, institucionalne elite, nacionalne ideološke birokracije, je vendarle možno brez težav slediti njegovemu utemeljevanju instrumentalizacije nacionalizma, ki pa se ni končala z dejanjem osamosvojitve, temveč je državo takoj spremenila v svojo talko, denimo z manifestacijo »ustavnega nacionalizma« v Zakonu o državljanstvu z dne 25. junija 1991, ki je ustvaril pravni okvir za »izbris«. Ko je Zveza komunistov z razreda pre-

sedlala na narod, je v boju za svoj obstoj politični prostor odprla novim gibanjem in novonastalim političnim strankam, ki so zahtevali odpravo monopola oblasti ene stranke, hkrati pa je spodbudila tudi procese njihovega vsrkavanja v oblastne strukture. Avtor meni, »da je slovenski osamosvojitveni proces mogoče razumeti kot manever vodilnega razreda, da bi neka kompaktna celota v nekem konkretnem zgodovinskem trenutku

¹ Villa, C. G.: Nova država za nov svetovni red. Mednarodni vidiki osamosvojitve Slovenije. */cf, Ljubljana 2017, 308 strani.

na silo spremenila svojo politično usmeritev«, da je slovenska enotnost »v resnici posledica visoke stopnje reprodukcije elit in družbenega konglomerata s korporativnimi potezami«, da so na politični ravni elite enotnost dosegle tako, da so v politične dinamike republike postopno vključevale razne akterje, in tako, da so ustvarjale novo razmerje prijatelj-sovražnik, v katerem so označevalci, kot so *Beograd, Milošević, izkoriščevalske regije juga ali vojska*, postali prepoznavne tarče in predmeti zavračanja tako za prebivalstvo, kakor za elite«. Ker so bili jugoslovanski akterji dovzetni za mednarodna posredovanja, »so velesile glede Slovenije sprejele konkretne odločitve, ki so slovenske akterje spodbudile na njihovem pohodu k državnosti in so na ta pohod tudi vplivale. Predvsem so politike velesil omejevale federalne

institucije in pritiskale nanje, pustile pa so prosto pot republikam«, med-

tem pa so »drugi akterji aktivno podpirali krepitev vojaške zmogljivosti republik«. Ta posredovanja v času razpada socialističnega bloka so bila »bistvena za zmago slovenskega osamosvojitvenega procesa in za razpad Jugoslavije«.

Avtor delo sklene z razmišljanjem o slovenski evropski perspektivi, »evropejstvo« je zanj ob »restriktivnem nacionalizmu« oblika »upravljanja s skupnim notranjim problemom poosamosvojitvenega političnega režima«. Sporoča, da dejstvo, »da je vprašanje državnosti tako tesno povezano z obeti evropske integracije, pomeni, da se kriza EU lahko postopno preoblikuje v nacionalno krizo [...] ker je razprava o prihodnosti Evrope velika neznanka« in »bodo njene perspektive odvisne od odločitev, ki jih bodo sprejela središča moči«.

Neven Borak,

dr. ekonomskih znanosti
in dr. znanosti s področja
zgodovine,
strateški svetovalec
v Banki Slovenije

Prispevek ne izraža stališč
Banke Slovenije.

Knjiga¹ poleg avtorjevega uvoda in spremne besede Matjaža Kmecla prinaša 15 razprav, napisanih med letoma 2010 in 2016. Naj takoj poudarim znano lastnost avtorjevega pisanja, to je pogumno zagovarjanje lastnih ugotovitev in mnenj, podprto s strokovnim argumentiranjem in človeškim taktom. Knjiga je napisana brez »novega raziskovanja in študija objavljenih novosti [...] bolj sproščeno in neposredno sočloveku«. Verjetno je res zadnja v vrsti njegovih del, namenjenih obravnavi narodnega vprašanja, vlogi revolucije in narodno-ovobodilnega boja, samoodločbe in države, »o našem bitju zgodovinskega naroda [...] našega staronarodenega slovenjega ljudstva, kulturno nepreklicno zaživelega z evropsko versko reformacijo, končno politično rojenega v eri marčne revolucionarne pomladi narodov leta 1848, med narodi pa državno zgodovinskega v usodnem 20. stoletju, ko smo se prebili v prostor Evrope kot narod treh državnih samoodločb za en obstanek«, in je napisana »tudi za jutrišnji dan«. Ker gre za knjigo, sestavljeno iz avtorjevega priložnostnega odzivanja na dogajanja v družbi, ne bo odveč pojasniti kontinuiteto njegovega delovanja, katere odsev je tudi pričujoča knjiga.

Knjiga pisem

Že od prvega in odločilnega srečanja s problematiko narodnega vprašanja v času sodelovanja z dr. Franom Zwitterjem, prvim direktorjem Znanstvenega inštituta pri Predsedstvu SNOS dalje, je Pleterski svoje delovanje namenil raziskovanju in pojasnjevanju slovenskega narodnega vprašanja, se pri tem uveljavil kot nesporna avtoriteta in neposredno prispeval k osvetlitvi novejših slovenske zgodovine.

Svoja spoznanja je prenašal v aktivno politično življenje druge polovice osemdesetih let preteklega

stoletja. V obdobju 1986–1989 je bil član CK ZKS in v letih 1988–1990 član Predsedstva SRS. Iz tega časa je treba poudariti njegovo zavrnitev trialistične koncepcije Jugoslavije, ki jo je leta 1987 prepoznal v 57. številki Nove revije. (»Slovensko-srbski pakt se ni zgodil. Tega danes v Sloveniji najbrž ni žal nikomur.«) Dalje je treba omeniti njegov referat s 27. seje CK ZKS 'Mednarodni odnosi in ZKS' iz leta 1989, s katerim je vplival na oblikovanje odnosa slovenskih komunistov do jugoslovanske krize in oblikoval razmerje med socializ-

mom in narodom. Njegovi obravnavi narodnega vprašanja in razlagi vloge Avnoja je treba pripisati znamenito izjavo Milana Kučana na zborovanju v Cankarjevem domu, organiziranem v podporo kosovskim rudarjem, da se v Starem trgu »ne brani le pravica tamkajšnjih rudarjev, le pravica albanske narodnosti in avtonomnosti Kosova, ampak se brani avnojska Jugoslavija in enakopraven položaj vsake, tudi slovenske republike in naroda v njej«. Ta izjava je pretresla Jugoslavijo, še najbolj Srbijo Slobodana Miloševića na njenem pohodu unitarnega preurejanja Jugoslavije, ZKS pa je z njo postavila narod pred socializmom. Pleterski je s svojo knjigo, s »trinomom«, kot ji pravi, z imenom *Narodi, Jugoslavija, revolucija*, ki je bila napi-

¹ Pleterski, J.: Knjiga pisem. Razmišljanja o slovenski državnosti. Sophia, Ljubljana 2017, 234 strani.

sana komunistom in je doživela dve slovenski, dve srbski in eno makedonsko izdajo, izzval nasprotovanje vodilnih srbskih zgodovinarjev, ki so v Avnoju videli grožnjo zagledanosti v Srbijo kot jugoslovanskem Piemontu, kot odskočni deski za nastanek in za preoblikovanje Jugoslavije, kar je pozneje v celoti demantirala tudi Badinterjeva presoja.

Oblikoval je tudi izjavo Predsedstva Republike Slovenije o narodni in državljanski umiritvi iz leta 1990. Omeniti jo kaže zaradi njegovega ostrega nasprotovanja poskusom revizije pogleda na dogajanja med drugo svetovno vojno, revizije, ki naj bi s paradigmo državljanske vojne negirala legitimnost revolucije in opravičevala kolaboracijo. Kritiki takega revizionizma je namenjeno veliko prostora v knjigi. »V drugi svetovni vojni«, beremo, »namreč pri kolaboraciji tudi ni šlo za kršenje načela zvestobe svoji napadani državi (narodu) in k temu še za kršenje načela zvestobe zaveznikom v tej vojni, kar vse je bilo prepovedano po nacionalnih zakonodajah, mednarodnem pravu in s sklepi Združenih narodov [...] je [...] vrhu vsega tega pomenila tudi neposredno pomoč fašizmu [...] To je nekaj, česar se današnji zagovorniki pri nas [...] očitno ne doumejo, ko jo preoblačijo v ugledno haljo domače, zgolj državljanske vojne [...] ter se postavljajo ob bok reprezentantom stare domobranske pravde«. Trem evropskim totalitarizmom je dodal še enega, tokrat domačega, klerikalno cerkvenega. Ta tudi po tem, ko so bili uradno objavljeni dokumenti o zunanji politiki Svetega sedeža v času druge svetovne vojne, ki zanikajo, »da bi 'škofov' tabor bojeval na Slovenskem državljansko vojno, in to celo sklicujoč se na papeško encikliko in na nasvet samega papeža Pija XII.«, vztraja. »Končno morajo državljanke in državljani Slovenije v svoji zgodovini opaziti navzočnost 'četrtega totalitarizma' in ugotoviti škodo, ki jo je povzročil. Za povojne poboje je preskrbel žrtvovance [...] takšnega nastopa našega 'četrtega totalitarizma' ni naročil papež niti ni ustrezal dejanski politiki Vatikana v drugi svetovni vojni!«

Njegovi ugotovitvi, da zgodovino-pisje ni sodni postopek, saj o njegovi sprejemljivosti na koncu odloča oseben verovanje bralcev in piscev, ni kaj dodati, razen morda ugotovitve nekega drugega zgodovinarja, da zgodovina nič ne uči, le kaznuje tiste, ki je ne poznajo.

Volitve in jezikovne dileme

V zadnjih dneh sem se nekajkrat zapletla v debate s kolegi v zvezi s poimenovanji, ki nas v času volitev vsakodnevno obkrožajo. Najbolj vroče je seveda vprašanje, ali gremo na volitve *volilci* ali *volilci*, ali spremljamo *predvolilna* ali *predvolilna* soočenja in podobno.

Ta problematika je znana že iz 19. stoletja, ko je bila ena pomembnih jezikoslovnih tem tudi t. i. elkanje (izgovarjanjem l-ja po črki, torej kot [l], ne kot [ʎ] ali [u]). Takrat je izgovor po črki (npr. [gledalci], in ne [gledaʎci]) veljal za bolj omikanega; po njem so se (naj bi se) izobraženci in ljudje višjega sloja razlikovali od manj izobraženih. Danes tega statusnega razlikovanja ni, ostajajo pa težave, povezane s to problematiko. In med bolj opaznimi primeri je ravno samostalnik *volilec/volivec*. Normativni priročniki nam namreč razlagajo, da priponsko obrazilo -vec/-vka v pisavi dodajamo (a) korenu na samoglasnik (*briti* → *brivec*, *brivka*; *piti* → *pivec*, *pivka*; *peti* → *pevec*, *pevka*) in (b) osnovi na samoglasnik, če je pred glagolsko pripono -l- ali -lj- (*voliti* → *volivec*, *volivka*; *šaliti se* → *šaljivec*, *šaljivka*; *ponavljati* → *ponavljavec*, *ponavljavka*). Pri tvorbi samostalnikov iz drugih glagolov dodajamo priponsko obrazilo -lec: *igrati* → *igralec*, *igralka* [izg. igraľka]; *braniti* → *branilec*, *branilka* [izg. braniľka].

Nekoliko drugače je pri tvorbi pridevnikov. Kadar iz poimenovanj za osebe tvorimo svojilne pridevnike, se -v- oz. -l- v pisavi ohranja: *brivec*, *brivka* → *brivčev*, *brivkin*; *volivec*, *volivka* → *volivčev*, *volivkin*; *igralec*, *igralka* → *igralčev*, *igralkin* (vendar izgovarjamo [igraľčev, igraľkin]). Kadar pa se lotimo tvorbe pridevnikov na -ilen/-alen oz. -iven/-aven, moramo upoštevati drugo pravilo: obrazilo -iven/-aven namreč dodajamo samo podstavam na samoglasnik, ne pa tudi podstavam z -l- ali -lj- pred glagolsko pripono: *briti* → *briven*; *piti* → *piven* ('tak, ki rad pija vlago'); *peti* → *peven*; vendar: *voliti* → *volilen*; *ponavljati* → *ponavljalen*; in seveda tudi: *igrati* → *igralen*; *braniti* → *branilen*. Če iz takih pridevnikov tvorimo nove besede, se bo ohranil tudi priponski -l-: *volilen* → *volilnica*, *volilnik* ('priprava, s katero se voli'), *volilnost*.

Seveda pravila niso prava pravila, če ne poznajo tudi izjem. Naj jih navedem le peščico: tisti, ki kaj deli, je *delilec*, čeprav je ta samostalnik izpeljan iz glagola *deliti*, ki ima pred glagolsko pripono -l-; tisti, ki glodajo, pa so – zanimivo – *glodavci*, čeprav se koren glagola *glodati* končuje na samoglasnik, pred pripono pa nimamo ne -l- ne -lj-.

Še bolj zanimiv je pogled v naše priročnike. Ko sem pogledala v prejšnjo izdajo SSKJ, sem ugotovila, da je samostalnike, izpeljane iz glagolov z -l- ali -lj- pred glagolsko pripono, dosledno zapisoval s pripono -vec: *delivec*, *belivec*, *hvalivec*, tudi *volivec*. Verjetno še ostanki naporov iz 19. in začetka 20. stoletja, ko so se jezikoslovci na ta način trudili zajeziiti zgoraj omenjeno elkanje. Mlajši bratranec SP iz leta 2001 je kot gesta uvedel tudi oblike z -lec (*delilec*, *belilec*, *hvalilec*, tudi *volilec*), ob njih pa v ležečem tisku (torej kot nevtralneje oz. navadnejše različice) skorajda (a vendarle ne povsem) dosledno dopisal oblike s pripono -vec:

volivec -vca m z -em člov. (i)
volivka -e ž, člov. (i)
volivčev -a -o (i)
volilec -lca [ʎc] m z -em člov. (i) **volivec**
volilka -e [ʎk] ž, člov. (i) **volivka**
volilčev -a -o [ʎč] (i)

Trenutno zadnje poglavje v tej zgodbi je deloma prenovljena različica SSKJ, v katerem pa najdemo take zapise

volilec gl. **volivec**

volivec -vca in volilec -lca [voliʎca] m (i) *kdor ima pravico voliti*: izbrisati, vpisati volivca: seznam, zbor volivcev // *kdor voli*: volivci so oddajali glasovnice

Za se, da se normativni trend premika v smer uveljavitve dvojnih oblik. Zanimivo bo zato pogledati, kaj bodo prinesli novi priročniki, ki so že v pripravi, a bo nanje treba še nekoliko počakati. Raba, ki se seveda naslanja tudi na priročnike, se pri samostalniku *volivec/volilec* nagiba v smer prve oblike (dobrih 46.000 pojavitev v korpusu Gigafida, dobrih 16.000 jih je iz časnika Delo), a tudi število pojavitev oblike *volilec* ni zanemarljivo (dobrih 30.000, od tega skoraj 18.000 iz časnika Dnevnik).

dr. Nataša Hribar